

58. rész

Mottó:

„Amelyik nemzet a múltját nem ismeri, az a jelenét sem érti, s a jövőjét meg nem teremtheti!”

Öt perc történelem fiataloknak és minden érdeklődőnek

Magyar sors – magyar történelem

Európának szüksége van Magyarországra... amely soha nem hagyta magát legyőzni

Habsburg I. Ferenc uralkodása és a magyar reformkor kibontakozásának időszaka.

A reformkor kiemelkedő alakjai

A magyar reformkor célkitűzései

Óriási az ellentmondás! Gondoljunk arra, hogy az öt évszázados magyarországi *Habsburg uralom tizenkilenc királya* közül az egyik legmerevebb, a magyarokat leginkább gyűlölő uralkodó éppen az az I. Ferenc volt, akinek uralkodása alatt kibontakozhatott a magyar történelem egyik fényes korszaka, a *reformkor*.

(A pontosság kedvéért meg kell jegyezni, hogy 1437-1457 között két király, majd 1526-1780 között tizenegy Habsburg-házbeli uralkodó, míg 1780-1918 közötti években hat Habsburg-Lotaringiai-házbeli király uralta a magyar trónt.)

„*A Haza és haladás*” programja az egyik elmélet szerint 1825-1848, egy másik történelmi megközelítés alapján 1830-1848 közötti években zajlott. I. Ferenc *1825-ben* kénytelen volt összehívni Pozsonyba az országgyűlést, amelyen a legfontosabb téma a magyar nyelv ügye volt. Történt, hogy *gróf Széchenyi István*,

felsőházi tag szót kért az alsóház ülésén, ahol elmondta rövid, de történelmi jelentőségű beszédét: „*Nekem itt szavam nincs. Nem vagyok tagja a követek házának. De birtokos vagyok, és ha feláll egy olyan intézet, mely a magyar nyelvet kifejtsé, mely avval segítse elő honosainknak a magyar neveltetését, jószágomnak (birtokaimnak) egy évi jövedelmét feláldozom reá.*” A gróf szavait döbönt csend, majd hangos éljenzés követte. Sokan követték példáját, s a felajánlott 60.000 forint hamarosan 250.000 ezüstforintra duzzadt. Ez az összeg már elegendő volt arra, hogy a diéta kimondhassa: „*Önként és szabad adakozással összeszedett tőkevagyonból Magyar Tudós Társaság állittassék fel.*”

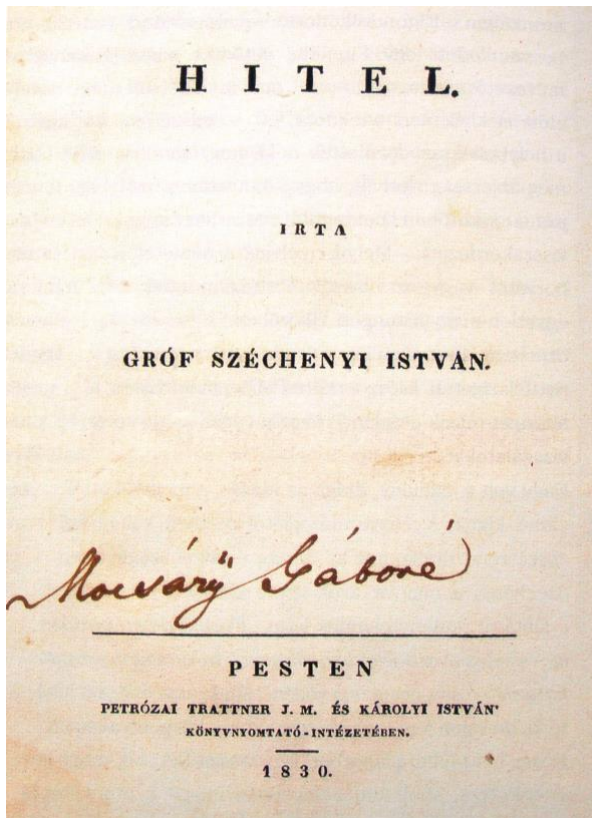

*A Tudós Társaság
megalapítása
rézkarcon és az
Akadémia falán
látható
domborművön*

Gróf Széchenyi István felajánlja birtokainak egyévi jövedelmét egy Tudós Társaság megalapítására. A felszólalás Széchenyi életének nagy fordulatát jelentette. Ekkor kötelezte el magát véglegesen a reformok ügye mellett

Az 1830. év szintén Széchenyi nevéhez kötődik, amikor megjelent a korszak legnagyobb gazdasági változását kiváltó könyve, a *Hitel*. Az évszázados törvényeket megváltoztató, megszüntető javaslatok a nemességet megosztották. Egy részük több évszázados előjogaik bomlasztóját látták Széchenyiben. A nemesség széles rétegei azonban felismerték, hogy égető szükség van a változtatásokra, hiszen csak így érhető el a nemzet felemelkedése.

Hitel címoldala. A könyv óriási hatást váltott ki Magyarországon, sőt a birodalom gazdasági életét is befolyásolta. Gróf Széchenyi István arcképe az 1820-as években, politikai pályafutása kezdetén

Miről szóltak a reformok?

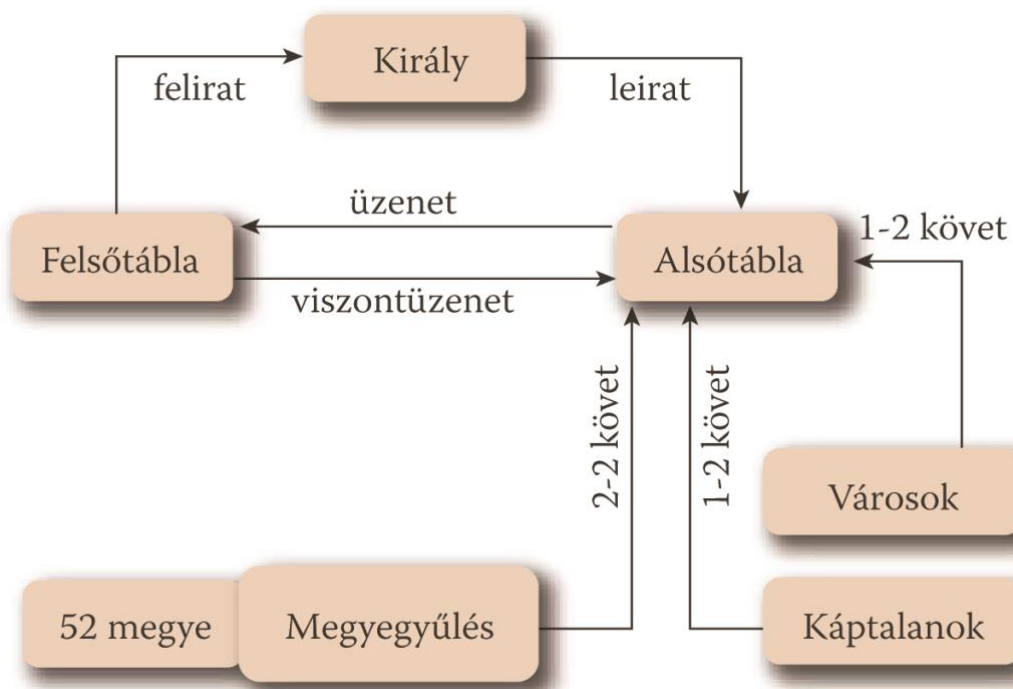
Három meghatározó, megoldandó feladat állt az ország előtt.

- A gazdaságot kell modernizálni, az elavult termelési viszonyokat a modern eszközökkel felváltani.
- A feudális társadalmi viszonyokat eltörölni és a polgári államot megteremteni, aminek lényege, hogy az emberek egyenlő jogokat élvezzenek, amiért azonban mindenkinek tennie kell.
- A magyar nemzeti nyelv és a kultúra felvirágoztatása, a nemzeti kérdés megoldása. A magyar legyen az állam nyelve!

A magyar közgondolkodásban is szerepet kaptak a 19. század vezető eszméi: a nacionalizmus, a konzervativizmus és a liberalizmus. Mai ismereteink, tapasztalataink alapján feltehető a kérdés, hogy a helyes utat járták-e be azok az országok, amelyek végigküzdötték magukat az említett eszmék labirintusán. Túl sok volt a háború, a vér, ami elfolyt, a hit, ami elveszett, a szeretet, ami felületessé változott. Európa legtöbb országa ezt az utat választotta.

A reformországgyűlések, azok főbb vitapontjai és eredményei

Az 1825-1827. évi *diéta* (Latin szó, ami gyűlést, országos gyűlést jelent. Már Mátyás király idején is használták ebben az értelemben, de többnyire az 1848 előtti *rendi országgyűlésekre* alkalmazzuk.) A diéta működésének leírására, amit már az *1608. évi törvény* szabályozott, nem térünk ki részletesen. A mellékelt ábra, még ha csak egyszerűsítve, de érthetővé teszi.

A pozsonyi rendi országgyűlések működésének egyszerűsített vázlatja

A *Felsőháza* a pozsonyi prímási palotában ülésezett. (A 19. század előtti évszázadokban azonban Pozsony számos más épületében ültek össze a felsőháza követei.) Ezen alanyi jogon a *főnemesek*, *főpapok*, az ország *főméltóságai* vehettek részt. Számuk közel hatszáz (600) fő volt, de a tanácskozásokon csak töredékük jelent meg. Az *Alsóháza* ülésein az 52 vármegyéből 2-2 küldött vehetett részt, akik sokszor késhegyig menő választási küzdelmek után jutottak el Pozsonyba. Egy-egy követet küldhettek a 48 szabad királyi város polgárai, továbbá a káptalanok is egy-egy követtel képviselthették magukat.) Az alsóháza 150-180 küldötte a 700.000 nemes, pap, polgár mellett leginkább képviselte a parasztság, iparosok és kereskedők millióit az arisztokratákkal szemben.

Az alsótábla épülete a Mihály utcában, amelyben zömmel a köznemesség ülésezett. A felsőtábla épülete a volt prímási palota, melyben a főrendek üléseztek

Az **1825-1827. évi diéta** legfőbb eredménye Széchenyi felajánlása, a *Tudományos Akadémia* felállítása volt. Hangot kaptak már azok a javaslatok is, amelyek aztán a következő években jutnak törvényerőre, vagy még akkor sem.

Az **1830-ban kezdődő diétára** a Hitel megjelenése után került sor. Ezen a gyűlésen hozták létre a későbbi liberális és konzervatív pártok alapjait. A leghevesebb vitákat a *magyar nyelvhasználat* joga váltotta ki. A gyűlést idő előtt be kellett rekeszteni, mert a lengyel szabadságharc, a kolerajárvány és a felvidéki jobbágyfelkelés hazaparancsolta a képviselőket.

Az **1832-1836. évi diétát** erősen befolyásolta a lengyelek ügye, s a magyar *jobbágyok* tarthatatlan helyzete. Ez utóbbi határozta meg az országgyűlés legtöbb napirendi pontját, amelyek a jobbágyság felszabadítását és az úrbéri viszonyok eltörlését tűzték ki célul. Ezen a diétán vett részt először *Kossuth Lajos*, aki az *Országgyűlési Tudósítások* írásával, terjesztésével országos hírnévre tett szert. A rendek zöme az *önkéntes örökváltsággal* értett egyet. Ez azonban csak rész megoldást jelentett, hiszen a jobbágy csak pénzzel válthatta meg a földet, feltéve, ha a földesúrral meg tudott egyezni. A tervezet azonban csak tervezet maradt, mert I. Ferenc 1835-ben meghalt, így nem volt, aki szentesítse a törvényjavaslatot.

A trónt az uralkodásra képtelen *V. Ferdinánd* örökölte. Ennek is köszönhető, hogy az ügyek intézése *Metternich* kezébe került, aki azonban a feudális viszonyok fenntartásának politikáját képviselte.

Habsburg V. Ferdinánd (1835-1848), Clements Metternich kancellár

A bécsi büntető gépezet *Lovassy László* elleni perrel kezdődött. Az országgyűlési ifjak vezérét 1836-ban letartóztatták és Pesten tartották fogva. A dolog pikantériája az volt, hogy *Lovassy László* védőjének *Kossuth Lajost* kérte fel, akit pedig 1837-ben tartóztattak le.

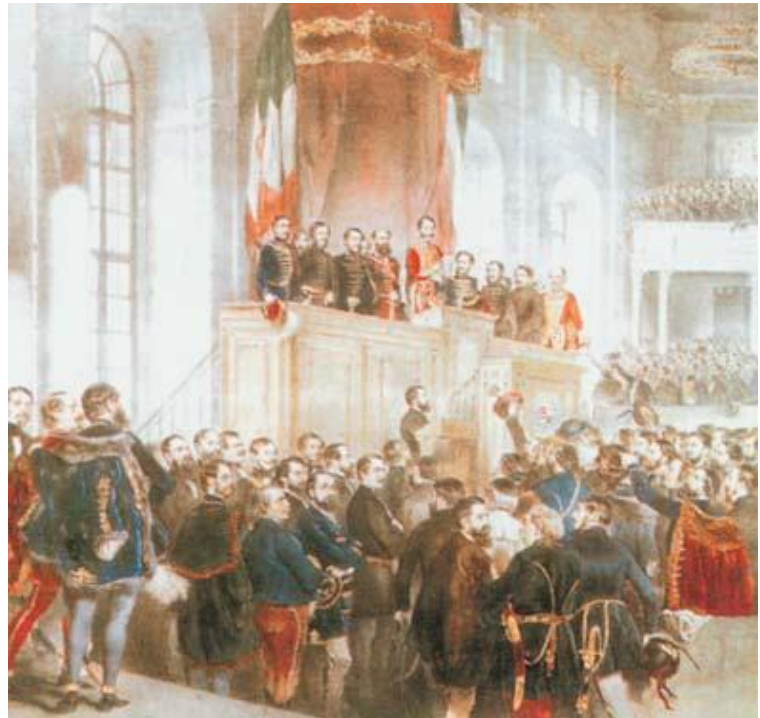
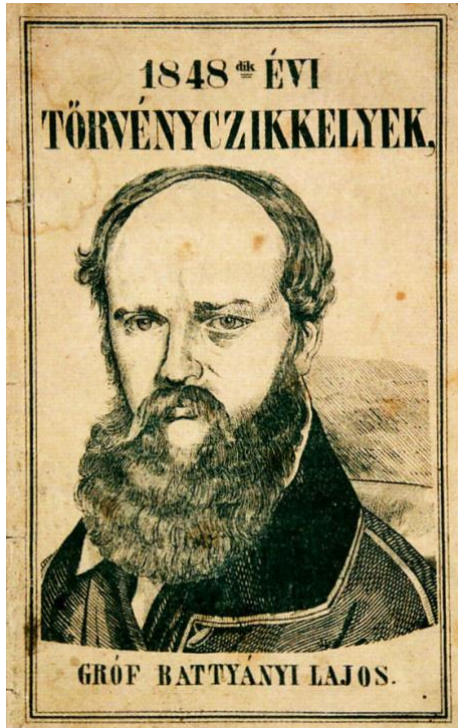
A következő országgyűlésre **1839-1840-ben** került sor. A magyar nemesség csak azzal a feltétellel tárgyalta és fogadta el az Udvarnak az adózásra és újoncok kiállítására vonatkozó követelését, ha enged a magyar reformköveteléseknek. Így iktatták törvénybe az önkéntes örökváltságot, illetve gyárak alapításának lehetőségét.

Az **1843-1844. évi diéta** azáltal vonult be a magyar történelembe, hogy a *magyar nyelvet államnyelvvé* tették (1844/II. tc.). A reformtörekvések számos, később elfogadott javaslatokkal nyilvánultak meg a rendi országgyűlésen. Feloldották például a hivatalviselés szigorú szabályait, illetve a földhöz jutás eddigi nehézségeit.

Az **1847-1848. évi** utolsó rendi országgyűlés vezető politikusa már *Kossuth Lajos* volt. Többek között ez is közrejátszott abban, hogy éles ellentét bontakozott ki *Széchenyi* és *Kossuth* között, ami megosztotta a politikai táborokat is. Az égető, megoldásra váró javaslatok között első helyen szerepelt az örökváltság, továbbá az ösiség és a háziadó eltörlése, a vámrendszer és a városok működésének reformja.

A Batthyány-kormány megalakulása és az 1848. évi törvények

A sokszor véget nem érő, eredményt nem hozó vitákat a március 15-ei forradalom egy csapásra megoldotta. 1848. március 17-én kinevezték Magyarország első felelős magyar miniszterelnökévé Batthyány Lajost. Lázasan kezdődött, aminek eredményeként két hét leforgása alatt **31 törvény** született, melyeket V. Ferdinánd király 1848. április 11-én jóváhagyott. Az „áprilisi törvények” jelentőségét talán azzal lehet érzékelteni, hogy az államalapítás óta nem született ilyen nagy fordulatot hozó társadalmi, történelmi változás.

*Az Áprilisi törvények kiadványa gróf Batthyány Lajos képmásával.
Az új országgyűlés 1848. július 5-én ült össze Pesten, a régi Vigadó épületében.
Az emelvényen a nádor, István főherceg beszél*

A 31 törvénycikkből emeljük ki a legjelentősebbeket, amelyek utalnak az említett nagy fordulatra. Magyarország alkotmányos királyság lett, önálló vezetéssel. A miniszterek számát kilenc főben határozta meg. A törvény rendelkezik arról, hogy országgyűlést évenként kell tartani, aminek helyszíne Pest legyen. A törvényhozó testületbe 377 képviselőt kell delegálni. A küldötteket kizárólag népképviselői alapon szükséges kiválasztani, akik 24. évüket betöltött férfiak lehetnek. A törvény intézkedett Magyarország és Erdély egyesítéséről, a közös teherviselésről, a jobbágyrendszer felszámolásáról. (Ez utóbbi azonban nem jelentett föltétlen egyenlőséget, mert a szabaddá váló parasztok magukkal hozták a jobbágyi helyzetükből eredő vagyoni eltérésüket. Ez azonban újabb feszültségekhez vezetett.) Külön törvények rendelkeztek az öt évszázadon át fennálló ősiség

eltörléséről, a vallási egyenjogúságról, egy hitelintézet felállításáról, a szabad sajtóról, egy nemzeti őrsereg felállításáról, a háromszínű lobogó és az országcímer használatáról.

Gróf Batthyány Lajos és kormánya elévülhetetlen érdemeket szerzett 1848. április 11-étől, s mind erre 170 nap állt rendelkezésére. A kormányfő és minden tagja 1848. szeptember 11-én, a horvát támadás napján lemondott tisztségéről.

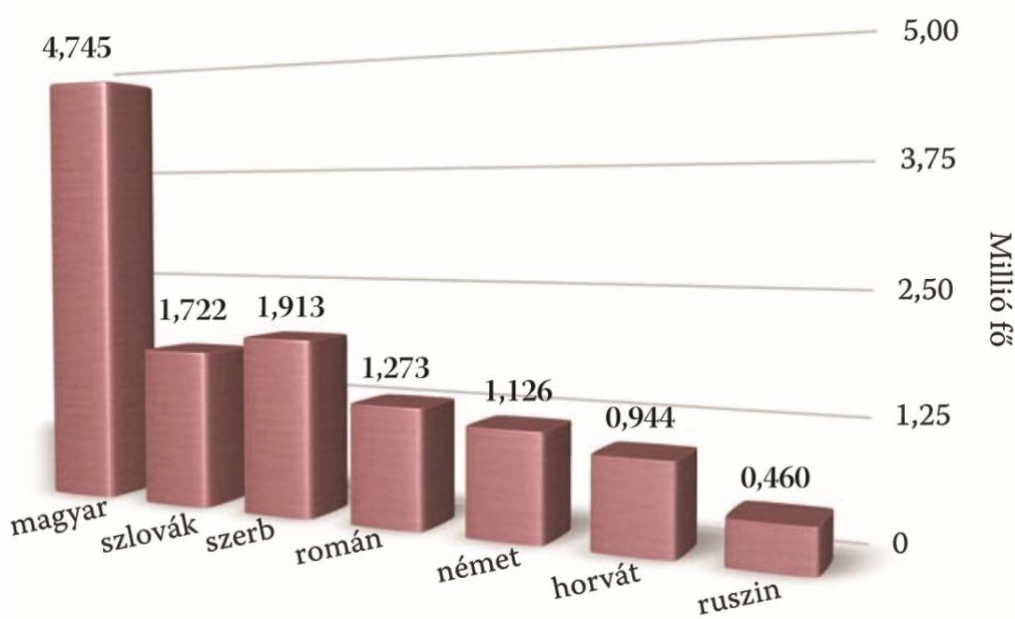
*Magyarország első, független, felelős kormánya. **Batthyány Lajos** miniszterelnök, **Szemere Bertalan** belügyminiszter, **Kossuth Lajos** pénzügyminiszter, **Széchenyi István** közmunka és közlekedésügyi miniszter, **Klauzál Gábor** földművelés, ipari, kereskedelmi miniszter, **Deák Ferenc** igazságügy miniszter, **Mészáros Lázár** hadügyminiszter, **Eötvös József** vallás- és közoktatásügyi miniszter, **Esterházy Pál** a király személye körüli ügyek minisztere*

(Weber Henrik rajza után Tyroler József színezett metszete)

Magyarországnak 1848 és 2023 között mintegy 70 miniszterelnöke volt, illetve van, akik a legkülönbözőbb politikai rendszerek alatt töltötték be rövidebb-hosszabb ideig tisztségüket. Közülük sok kormányfőnek csak a történészek tudnák felsorolni a nevét, a minisztériumok tárcavezetőit még ők sem. Az egyetlen kivétel a Batthyány Lajos vezette kormány, amelyiknek minden tagja ismert az átlagos történelmi tudással rendelkező magyar előtt. Nem csupán azért, mert ez a kormány

volt az első, hanem azért is, mert tagjait szinte kivétel nélkül a magyar történelem kiváló személyiségei között tartjuk nyilván.

Igaz, hogy az ország lakosságának így is mindössze 9 %-a rendelkezett választójoggal, de ezzel is megelőzte például Angliát, ahol ez az arány 5 % volt. Közép- és Kelet-Európa országait tekintve pedig kiemelkedő volt a magyar alkotmányos jogrendszer. Az egyik legégetőbb gondot a nemzetiségi kérdés okozta. Az ország lakosságának kiugró többségét a magyarok alkották. Ám a hat legnépesebb nemzetiségi közösség létszámával és politikai, kulturális követeléseivel komoly ellentétbe került a kormány akaratával, törvényeivel. Az osztrák politikai körök erős támogatást nyújtottak a nemzetiségieknek, igyekezve megtörni a magyarok önálló államát.

A reformkor végi Magyarország magyar és nemzetiségi lakossága

A rövid idő, ami a kormány rendelkezésére állt és az óriási rendszerváltó munka közötti ellentmondásra Kossuth és társai adták meg a választ. A reformok iránti igény már 1790 óta fennállott, amikor II. Lipót foglalta el a trónt. Igaz, hogy I. Ferenc 1792-től már gátolta a reformok terjesztését, de a haladó magyarok akaratát már nem tudta meggátolni. A reformországgyűlések törvényhozása, illetve törvényjavaslatai elegendő alapot szolgáltattak az áprilisi törvények életbe léptetéséhez.

A reformkor kiemelkedő alakjai

Kölcsey Ferenc (1790-1838)

Kölcsey Ferenc (1790. augusztus 8-án született Sződemeteren. 48 éves korában, 1838. augusztus 24-én halt meg Szatmárcsekén.) Édesapja, a nemesi származású *Kölcsey Péter* Álmosdon gazdálkodott, aki a gyermek hatéves korában hunyt el. Édesanyja, *Bölöni Ágnes* döntött úgy, hogy fiát Debrecenbe küldi, hogy tanulmányait ott végezze. A kis Kölcsey fekete himlő következtében elveszítette jobb szeme világát, ami rányomta bélyegét egész magánéletére. Édesanyja a kis Ferenc tizenegy éves korában halt meg. Az árván maradt gyermekek – hiszen Ferencnek három kis testvére is volt –, gondját ezt követően a ház régi hű cseléde, *Panna néni* viselte. A család gazdasági és birtokügyeit *Gulácsy Antal* szokolyi birtokos intézte. A gyámapa szerepét Gulácsy Antal mellett *Péchy Imre*, a debreceni kollégium főgondnoka is gyakorolta.

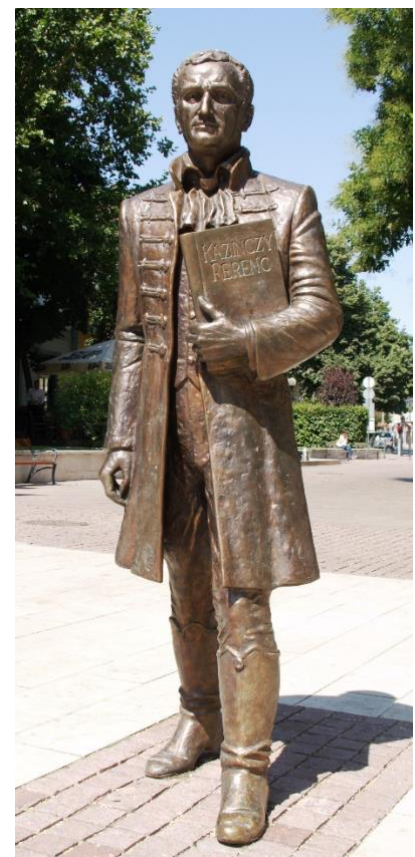
Kölcsey sződemeteri szülőházának korabeli képe
A Kölcsey család címere. Kölcsey Ferenc (Franz Eybl litográfiáján)

Kölcsey tizennégy éven át folytatta tanulmányait Debrecenben a Református Kollégiumban. Ez alatt a közel másfél évtized alatt szinte minden tantárgyat, ami a kollégiumban elérhető volt, tanulmányozott. Komolyan vette a tanulást, amit lehetett, mindent tudni akart. Itt, a kollégiumban szerezte széleskörű műveltségét. Az ókori görög nyelvtől, építészettől, történelemtől kezdve a középkor tanulmányozásán át a 19. századig birtokában volt az abban az időben elsajátítható alapműveltség számos területének. Megtanult franciául, németül, görögül, s a latin bölcselők munkáit is eredetiben olvasta. Feljegyezte, hogy a Kollégiumban tanított tárgyak közül egyedül a teológiai tanulmányokat, a Szentírás tudományát nem sajátította el.

A debreceni Református Kollégium épülete a 18. században. Kölcsey még ebben az állapotában láthatta szeretett iskoláját (wikipédia)

Kölcsey tizenhat éves korában próbálkozott a költészettel, de első verseit nem tartotta jóknak, ezért megsemmisítette. Tanulmányozta Csokonai Vitéz Mihály, Berzsenyi Dániel, Kazinczy Ferenc, Kis János írásait, fordításait, s azokhoz viszonyítva gyengének tartotta saját verseit. Igaz, hogy 1803-ban beiratkozott a költészeti osztályba is, ahol megismerkedett a költészet jeles alkotásaival.

Csokonai Vitéz Mihály szobra Debrecenben. Berzsenyi Dániel szobra Szombathelyen. Kazinczy Ferenc szobra Sátoraljaújhelyen

Kölcsey Ferenc 1805-ben, Csokonai temetésén találkozott személyesen Kazinczy Ferencel, aki nagy hatással volt rá a nyelvújítás, az ókori nyelvek alapos ismerete, a filológiai látókör szélesítése terén. Kölcsey és a nyelvújító szoros barátságot kötöttek, ami például akkor is megmutatkozott, amikor Kazinczyt régi hívei is támadták, de Kölcsey (Árkádia-per) végig kitartott mellette. A történelmet *Magyar Mihálytól* tanulta, többek között Werbőczy életét is feldolgozta. Ezekben az években magyar nyelvű könyveket nem adhattak ki, különösen nem az ifjúságnak. Így maga gyűjtötte a magyar nyelvű munkákat.

Kölcsey Ferenc szobra Budán, a Batthyány téren. Kölcsey mellszobra Szegeden, a Nemzeti Emlécsarnokban hazánk nagy fiai mellett látható

Debreceni tanulmányait 1809-ben fejezte be. Pestre költözött, ahol az ügyvédi vizsgát kellett volna letennie, de erre nem került sor, mert életét most már kizárólag az irodalomnak szentelte. Szoros barátságot kötött többek között *Vitkovics Mihállyal, Szemere Pállal, Horvát Istvánnal*. Állást Debrecenben kapott volna, ahol a tanári katedra várta, de nem fogadta el. Már korábban is kiderült róla, hogy szerette a magányt, csak akkor érezte jól magát, ha könyvei között lehetett, ha önállóan folytathatta tanulmányait. Ekkor döntött úgy, hogy Álmosdra, birtokára költözik, s ott gazdálkodással foglalkozott. Vele volt öccse, akiről ő gondoskodott. Később aztán Kölcsey Ferenc Csekére (ma Szatmárcseke) költözött, ahol szinte bezárkózva udvarába, kizárólag a költészettel, a gazdálkodással, továbbá a barátainak, ismerőseinek szóló kiterjedt levelezéssel foglalkozott.

A korszak egyik legnagyobb irodalmi vitáját a *Mondolat* című, vitriolos sértegetésekkel megírt 52 oldalas gúnyirat váltotta ki, ami elsősorban Kazinczy Ferencet támadta. A vitairatot a *Tövisek és Virágok* című Széphalmon megjelent alkotás váltotta ki. A *Mondolatra* az 1815-ben kiadott *Felelet* volt a válasz, amit Kölcsey és Szemere Pál dolgozott ki. Kölcsey ezzel kiállt a nyelvújítás ügye

mellett, számos ellenséget szerezve ezzel. Ugyanakkor személyes barátságot kötött Kisfaludy Károllyal és az Auróra-körrel, s olyan tagjaival, mint Bajza Józseffel, Vörösmarty Mihállyal, Toldy Ferencsel.

SZÉPHALOM
MDCCCXI.

A' bolcs APOLLO' függve - hevert ezüst
Lantjára kezd egy Eteni bijóls
Ez patakkal folyni. s Pannoni
Énekeit heve lélkesíti.
Orul. Hazám -- már látoja Te benned a'
Bölcsöng - Jövendőt! *1853*

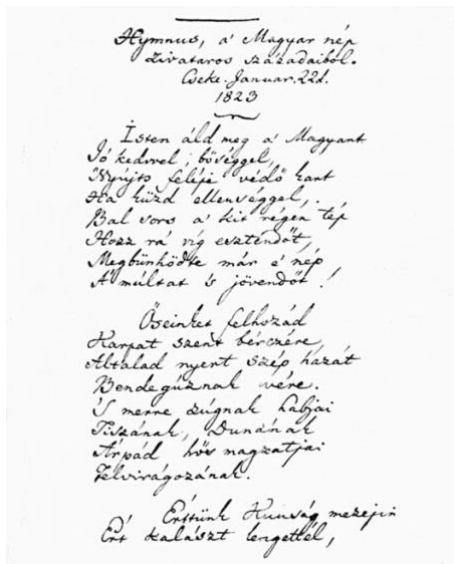
FELELET
A'
MONDOLATRA

NÉHAI
BŐHÓGYI GEDEON ÚRNAK.

„Mondolat. Sok Bővitményekkel, és
egy - kiegészített új Szótárral együtt.
Dicsalóm (azaz WESZPRÉM) 1813.º
szinü Pasquillusára.

PESTEN,
TRATTNER JÁN. TAM. Betűivel 1815.

Kölcsey munkásságának elismerését jelzi, hogy a Magyar Tudományos Akadémia tiszteletbeli tagjává választotta, továbbá a Kisfaludy Társaság alapító tagjaként is jeleskedett.

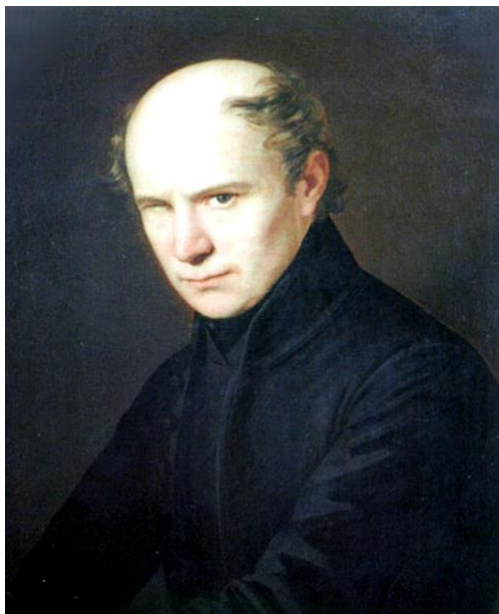

*A Himnusz eredeti kézirata (Országos Széchényi Könyvtár)
A himnusz szobor Budakeszin*

Élete legfontosabb, legnagyobb jelentőségű alkotása a *Hymnus, a Magyar nép zivataros századaiból* című költeménye, amit Kölcsey **1823. január 22-én** adott ki kezéből, ekkor nyerte el végső változatát. A költemény aztán *Erkel Ferenc* 1844-ben történt megzenésítésével hazánk nemzeti himnusza lett.

Kölcsey bármennyire is szerette a magányt, a pesti irodalmi élettől való távolság nyomasztotta. Szemere Pál hívása megkönnyítette a Csekéről való távozást. Öccse 1823-ban megházasodott, s így még inkább magára maradt. Unokahúga, a szeretett Lenka nevelését is feladta.

Újabb pesti tartózkodása alatt 1826-ban régi, megbízható barátjával, Szemere Pállal megindítja az *Élet és Literatura* című folyóiratot, ami a magyar irodalmi élet fejlődésének folyamatát mutatta be. Továbbra is dolgozott az *Aurora* irodalmi körnek, hiszen jeles barátai, az akkori irodalmi élet nagyjai – Vörösmarty, Bajza, Toldy, Kisfaludy – barátjukként fogadták. Az 1826-1833 között működő Szemere Pál által szerkesztett *Élet és Literatura* a kor tekintélyes fórumának számított.

*Szemere Pál (1785-1861) író, költő, a Magyar Tudományos Akadémia és a Kisfaludy Társaság tagja, honvéd őrnagy, táblabíró.
Kölcsey Ferenc (Anton Einsle olajfestménye – wikipédia)*

Kölcsey Szatmár vármegyében hatékony munkát végzett, aminek eredményeként báró Vay Miklós főispán 1829-ben a megye aljegyzőjévé tette. 1830-ban a Magyar Tudományos Akadémia Pozsonyban a nyelvtudományi osztály vidéki rendes tagjának nevezte ki. Kölcseyt 1832-ben szabadelvű javaslatai – amiket más megyék is elfogadtak – eredményeként országgyűlési követté választották, sőt a négy kerületi jegyző egyike lett. Kölcseyt tehetsége, tudása, szónoki képessége a diéta vezérei közé emelte. Nagyívű és tartalmas beszédeivel országos hírnévre tett szert. Ám nem csak szónoklatai, hanem a felirati javaslatok írásban megfogalmazott szövegei közül is néhány Kölcsey tollából származik. Szónoklatai a politikát irodalmi, művészeti szintre emelték, s tőle tanulták a „mesterséget” Kossuth Lajos, Deák Ferenc, Szemere Bertalan, Eötvös József.

Kölcsey Ferenc szobra Szatmárcsékén. a Kölcsey-kúria előtt. Az épület ma emlékmúzeum. A múzeum a csekei költő életének állít emléket

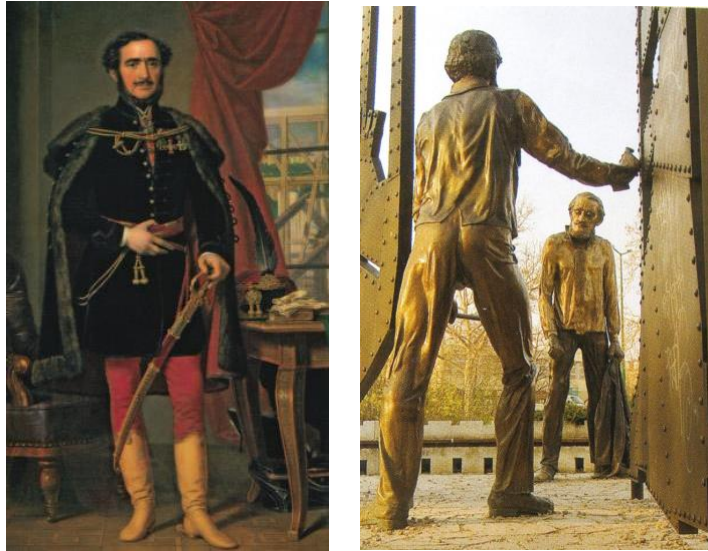
Az 1832-1836. évi pozsonyi országgyűlésen síkra szállt a magyar nyelv ügyéért, egy modern alkotmány kidolgozásáért, Erdély és Partium Magyarországhoz történő visszacsatolásáért, a jobbágyság felszabadításáért. Amikor azonban 1834-ben Szatmárban ellenfelei kerültek hatalomra, a maradiak utasításait kellett volna végrehajtania. Erre nem volt hajlandó, ezért Kölcsey otthagyta a diétát. 1835. február 9-én tartott búcsú beszéde annyira meghatotta a rendeket, hogy aznapra felfüggesztették az ülést. Kossuth gyászkeretben jelentette meg aznap az *Országgyűlési Tudósításokat*. Volt rá okuk, hiszen egy vezéregyéniséget veszítettek el, akihez tudtak igazodni. Hazatérése után sokat tett azért, hogy ismét a megye szabadelvű nézeteket valló társai kerültek többségbe. Sokat dolgozott, egyik jelentős alkotása volt *Wesselényi Miklós* védelme, valamint a Kisfaludy Társaság alapítása. Kölcsey a tisztesség, az erkölcsi feddhetetlenség, a meg nem alkuvás példaképe volt. Nem véletlen, hogy Wesselényi ezt írta róla halálakor „*Nem közénk való volt.*” utalva a nagy költő emberi méltóságára, átlag fölötti nagyságára. Halála váratlan volt, hiszen egy megfázás egy hét alatt vitte el. Bár nem volt erős fizikumú, de nem egy lassan felörlő betegség végzett vele. Egy útja alkalmával, *szekéren utazott, s egy szeles, viharos zápor érte. Megfázott, s egy hét alatt talán egy gyorsan lezajló tüdőgyulladás okozta a halálát. Másik verzió szerint a sok munka felemésztette, bántotta, hogy lassan mennek végbe a reformok, sok emberben csalódott. Végeredményben egy bélgyulladás volt halálának az oka.*

Kölcsey Ferenc sírja Szatmárcsékén. A csekei temető egyedülálló néprajzi érték a Kárpát-medencében, hiszen csak itt található a csónakfejűs temető

Gróf Széchenyi István (1791-1860)

Széchenyi a reformkor első szakaszának meghatározó személyisége volt. Nem csak a korszakban betöltött úttörő szerepe, hanem tetteinek, a megvalósult tervek sokaságának és jelentőségének dolgában is óriásit, pótolhatatlant alkotott.

A „legnagyobb magyar”, ahogy Kossuth nevezte politikai ellenfelét. A vitatkozó Széchenyi és Kossuth közös ábrázolása egy dunaújvárosi köztéri szoborkompozíción

A fiatalkori éveiben bohém arisztokrata Széchenyi, maga mögött hagyva a hedonista, céltalan életvitelt, az 1820-as évektől egész életét Magyarország modernizálásának munkájába fektette. Jó példát nyújtott erre édesapja, Széchenyi Ferenc, aki tanulmányútjaival, múzeum és könyvtáralapításával, a magyarság, a magyar nyelv iránti elkötelezettségével kijelölte az utat fia, István előtt.

Gróf Széchenyi István – a Nemzet legelső napszámosa – ábrázolása legfőbb alkotásaitól körülvéve

A metszeten Széchenyi alakját csupán néhány ismert alkotása veszi körül. A Lánchíd, a gőzhajózás, a lóversenyzés, az óbudai kikötő és hajógyár, a Magyar Tudományos Akadémia allegóriája, a nagy folyók (Duna, Tisza) szabályozása, Vaskapu, a mezőgazdaság fejlesztése. A sort azonban folytathatjuk a Casino létrehozásával, a vasútvonalak fejlesztésével, a pesti hengermalom megalapításával, a selyemhernyó tenyésztéssel, a városszépítési programokkal, a vízisportok, a fürdőkultúra és a turizmus honosításával. Gyakorlati tevékenysége mellett könyveivel (*Hitel, Világ, Stádium*), *Kelet Népe, Lovakrul, A magyar játékszínriül, Pesti por és sár, Felelet, Önismeret, Ein Blick*, miniszteri tevékenységével, a *Napló* írásával olyan szellemi értéket tett le a magyarság asztalára, ami egy páratlan zseni alakját mutatja.

Kossuth Lajos (1802-1894)

A felvidéki származású, evangélikus vallású Kossuth Lajos az Abaúj és Zemplén határán fekvő *Monok* községben született. A tehetséges, jelentős szónoki képességgel, jogi, gazdasági és történelmi tudással megáldott Kossuth Lajos az 1830-as évektől kezdve lépett az országos közvéleményt megmozgató közéleti pályára. A gyakorlatban is megmutatkozó politikai képességeit 1831-ben kamatoztatta, amikor a felvidéki kolerajárvány következtében kirobbant lázadást békés úton leszerelte. Többek között ennek köszönhetően kapott bizalmat néhány megyei főúrtól arra, hogy részt vegyen helyettük a pozsonyi diétán.

Kossuth Lajos. A budai Várban, a mai Táncsics Mihály utcában áll a volt várbörtön, ahol Kossuth is töltötte a fogságát

Az 1832-1836. évi diétán kifejtett politikai szerepének köszönhetően letartóztatták és 1837-ben három évi börtönbüntetésre ítélték. Igazán kiszabadulása után jutott nagyobb szerephez, amikor 1841 januárjától a *Pesti Hírlap* főszerkesztője lett. A zseniális hírlapíró, kihasználva a nagy lehetőséget, a kor égető kérdéseit tárgyalta

ki lapjában, ami addig soha nem látott nagy példányszámban jelent meg. Igaz, hogy az Udvar 1844-ben Kossuthot megfosztotta a laptól, a reformok vezérét már nem tudták megállítani. Kossuth megalapította a *Védegyletet*, ipari kiállításokat szervezett, mert tudta, hogy a jól működő gazdasági élet nélkül nincs fejlődés. Ezt igazolja híressé vált jelmondata: „*Ipar nélkül a nemzet félkarú óriás!*” Kiállt a városok fejlesztése mellett, s természetesen a mezőgazdaság továbbra is politikája központjában állt. Mert tudta, hogy a kívánt reformokat a nemesség egy részének vonakodása miatt csak az ország egészével lehet elérni. Az utat már előtte megmutatta és kitaposta Széchenyi, aki azonban nem akart Béctől elszakadni. A két vezéregyéniség között ez feloldhatatlan ellentéteket okozott.

A magyar szamarat Széchenyi Bécs felé húzza, Kossuth pedig vissza akarja tartani (gúnyrajz az 1840-es évekből)

Wesselényi Miklós (1796-1850)

Az erdélyi Zsibón született báró Wesselényi Miklós jó barátjához, gróf Széchenyi Istvánhoz hasonlóan a család szellemi, politikai örökségének birtokában a reformok embere volt. Édesapját, a nagy testi erővel rendelkező idősebb Wesselényi Miklóst a „*zsibói bölény*” ragadványnévvel is emlegeti a történetírás. Az ifjabb Miklós ebben a tulajdonságában is hasonlított apjára. Erdélyi nemes lévén, a pozsonyi diéta ülésein csak, mint „hallgató” vehetett részt. Amikor azonban Szatmárban kisebb birtokhoz jutott, nagy hévvel vetette bele magát a magyar politikai élet fősodrába.

Wesselényi barátjával, Széchenyi Istvánnal 1822-ben tanulmányúton bejárta Angliát, ahonnan mind a ketten gazdag tapasztalatokkal, számos tervvel tértek haza. Wesselényi jelentős szellemi és sport tevékenységgel járult hozzá a magyar

közélet javításához. Az Akadémia 1831-ben tiszteleti taggá választotta, majd a főrendiház egyik vezére lett.

Báró Wesselényi Miklós (Franz Eybl festménye - 1842)

A Zsibón 1902-ben felállított szobor arról tanúskodik, amikor báró Wesselényi Miklós felszabadítja jobbágyait

Merész, az udvart támadó kijelentéseivel, az 1833-ban – a külföldi után – a Magyarországon is megjelent *Balítéletek* című könyvével kivívta Metternich személyes haragját. Széchenyi bár megvédte, támogatta barátja elképzeléseit, Wesselényi hamar szembekerült az udvarhűségére vigyázó gróffal. 1835-ben felségsértés vádjával perbe fogták. Bár Wesselényi csak a bécsi kormányt támadta, s védelmét maga Kölcsey Ferenc látta el.

Az sem védte meg Bécs haragjától, hogy a Pesten 1838. évi nagy jeges árvíz idején megszervezte a védelmet, rengeteg ember életét, családok ingóságát mentette meg. Ezért kapta az „*árvízi hajós*” megtisztelő nevet.

*A Szózat című, cikkeinek kiadványa 1842-ben jelent meg
Az „árvízi hajós” domborműve a pesti ferences templom falán*

Mindezek ellenére a bárót három évi fogságra ítélték. Szembetegsége miatt, *Deák Ferenc* erélyes fellépésének köszönhetően kiengedték, s egy morvaországi kórházban gyógyíttathatta szembaját. Innen 1843-ban hazatért, s 1848-ig Zsibón élt, mint Kolozs vármegye alispánja. Beteg volt, de mégis nagy szerepe volt abban, hogy a kolozsvári országgyűlés kimondta Erdély unióját Magyarországgal. Korábban érdemeket szerzett a hazai selyemhernyó-tenyésztés meghonosításában, a magyar kisdédóvás fejlesztésében és számos más dologban. Betegsége nem múlt el, s amikor Zsibóról Pestre utazott, pesti otthonában érte a halál. Holttestét a Kálvin téri református templomban helyezték el addig, míg haza tudták szállítani szülőhelyére, Zsibóra.

Batthyány Lajos (1807-1849)

Gróf Batthyány Lajos Pozsonyban született 1807. február 10-én.

Gróf Batthyány Lajos, az ellenzékiek vezére.

Gróf Batthyány József Sándor (1777-1812) és lomnicai Skerlec Borbála (1779-1834) második gyermekét a születését követő napon, február 11-én a pozsonyi Szent Márton koronázó templomban keresztelték meg

Az ősrégi főnemesi család előneve a *németújvári*, ami a Batthyányiak ősi fészkére utal. Lajosnak egy nővére volt, *Batthyány Amália* (1806-1866), akivel egész életében jó viszonyt ápoltak. Az apa végrendeletében a család minden vagyonát Lajosra hagyta, de lánya évente jelentős pénzösszeghez jutottak a végrendelet által.

Történelmi szerepét feleségének, *gróf Zichy Antóniának* köszönhette. A megismerkedésük romantikus volt. Batthyány Lajos csak egy véletlen folytán utazott Pozsonyba, éppen Törökországba készült. Egy estélyen meglátta Zichy Antóniát. Nyolc nap múlva megkérte a kezét és egy év elteltével, 1834 decemberében a pozsonyi Szent Márton dómban megkötötték a házasságot.

Gróf Zichy Antónia, Batthyány Lajos felesége. A Batthyány kastély Ikervárott

Batthyány Lajosról tudni kell, hogy nagykorúságáig mindössze két évet tartózkodott Magyarországon. Nem foglalkozott politikával, hazája sorsával, a magyar kultúra értékeivel. Magyarul is csak gyengén beszélt. Mindezeket a hiányosságait aztán felesége, Zichy Antónia tudatos, türelmes munkával pótolta. A grófnő szalonesteket tartott, amelyekre a magyar nemesség és értelmiség színe-javát meghívta. Idejük nagy részét a családi birtokon, Ikerváron töltötték, amit Antónia az 1840-es években felújíttatott *Ybl Miklós* tervei alapján.

Gróf Batthyány Lajos szobra Ikerváron, a kastély előtti parkban

Batthyányné gyönyörű parkot építtetett ki a kastély körül. A kastély értékét, látnivalóit növelte a gróf gazdag könyvtára és a kiváló borok gyűjteménye. Batthyány életének első fele, az ifjúkor 23-24 éves korában zárult le. (Bár ő azt nem tudhatta, nem gondolhatta, hogy 42. évesen, tragikus halállal kell halnia.)

Gróf Batthyány Lajos politikai pályafutása

A korszak nagy reformerei mind származásukat, családi viszonyaikat, születési helyüket, vagyoni állapotukat tekintve eltérő körülmények közül kerültek Pozsonyba.

Batthyány itt jött rá arra, hogy az a nemes a jó gazda, aki saját maga foglalkozik a gazdasággal, s tudja korszerűsíteni a birtokait. Így történt meg, hogy 1839-ben Péterfán cukorgyárat alapított. Ezt a törekvését kiterjesztette, amikor 1843-ban már a Vas vármegyei cukorgyár egyletet létrehozta és irányította. Felesége segítségével a magyar nyelvet is alaposan megismerte, magabiztosan használta.

1830-ban már a főrendi ház tagja lett. Eleinte semmilyen politikai szerepet nem vállalt, de jelen volt számos országos eseményen, például a koronázó országgyűlésen. A főúri szalonok Pozsonyban, Pesten, Ikerváron, Fertődön, Győrben és az ország számos más helyén nem csak a kultúrának, a művelődésnek, a szórakozásnak adtak otthont, hanem a politikának is.

Zichy Antónia öt gyermeket szült 1835 és 1847 között, három lányt és két fiút.

Batthyány, a reformpolitikus

Batthyány Lajos az első jelentősebb politikai szerepét az 1839-1840. évi pozsonyi diétán töltötte be, amikor a *főrendiházi ellenzék* vezéréként lépett fel. Kezdetben osztotta *Széchenyi István* politikai és gazdasági nézeteit. Többek között kezdeményezője volt a lóversenyzésnek, a lónemesítésnek, a selyemhernyó-tenyésztésnek. Ez utóbbi érdekében, hogy jó példával járjon elől, 50.000 eperfát ültetett el a birtokán. Kezdeményezte, hogy 1840-től gyorsírással rögzítsék a felsőház eseményeit. Ennek is köszönhető, hogy a diéták történetéről részletes ismereteink vannak.

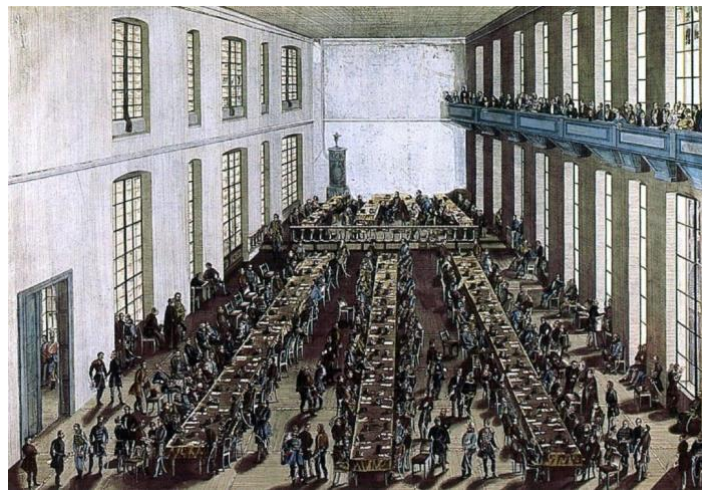

Gróf Batthyány Lajos 1848-ban (Barabás Miklós festménye)

Pálffy József (Franz M. Eybl metszetén - ELTE EDIT)

Széchenyivel eleinte abban is egyetértett, hogy a reformmozgalmat a főneméseknek kell vezetniük. Látva azonban Kossuth heroikus küzdelmét, s vele együtt a köznemesség folyamatosan előre törő szerepét és erejét, eltávolodott Széchenyitől és az arisztokrata társaitól. Széchenyi és Kossuth 1841-től éleződő vitájában nem vett részt. Azonban 1843-ban, az *Iparegyesület* elnökeként már nem tudott kitérni a Kossuthal való személyes politikai kapcsolat felvétele elől. Többek között erre is célzott Széchenyi később, amikor naplójába lejegyezte, hogy „*a két Lajos teszi tönkre Magyarországot*”.

Az 1843-1844. évi országgyűlés Felsőházában *gróf Pálffy József* főnemes felszólalása vált emlékezetessé. Radikális javaslatot tett, mely szerint töröljék el a felsőtáblát. Az egyébként kiváló szónok mondatai nagy felháborodást keltettek.

Habsburg V. Ferdinánd (1835-1848).

A Karok és Rendek ülése Pozsonyban, 1836-ban (A. J. Groitsch rézmetszete - wikipedia)

Az *V. Ferdinánd* által összehívott diéta jól indult, mert maga az uralkodó is több olyan javaslatot terjesztett elő, amelyek a reformok irányába mutattak. Az udvari kémhálózat mind az alsó-, mind a felsőtábla minden képviselőjét megfigyelte. Egy hetes skálán helyezték el a képviselőket aszerint, hogy mennyire veszélyesek a bécsi kormányra nézve, illetve mennyire felelnek meg az udvari elvárásoknak. Pálffy Józsefet, Batthyány Lajost, de még Széchenyit is a legradikálisabb politikusok közé sorolták. A jegyzőkönyvek tanúsága szerint Batthyány Lajos mintegy kétszáz alkalommal szólalt fel. A köznemesség vitathatatlan vezetője azonban Kossuth Lajos volt.

Az ellenzék vezére

Batthyány Lajos aktivitása, politikai hatóköre 1845-ben a csúcson volt. 1845-ben, mint oly sokan, Pozsonyból Pestre költözött, ahol az ellenzék a *választmány elnökévé* választotta. Batthyány támogatta a gazdasági egyesületeket, részt vett a *Védegylet* szervezésében, amelynek elnöke a már említett rokona, Batthyány Kázmér, igazgatója Kossuth Lajos volt.

József Batthyány, Kázmér elnök
Dr. Teleki László, alelnök
Kossuth Lajos
igazgató
Tóth Lőrinc
jegyző

A Védegylet vezetőinek aláírása a testület 1846. június 2-ai jegyzőkönyvén. Batthyány Kázmér (elnök), Teleki László (alelnök), Kossuth Lajos (igazgató), Tóth Lőrinc (jegyző).

József nádor (1795-1847) Anton Einsle után festette Barabás Miklós

Ne feledkezzünk meg a kor jeles személyiségéről, *József nádor*ról. Őt úgy tartja számon a magyar történeti írás és a köztudat, hogy bár I. *Ferenc császár testvére* volt, a magyarok iránti szeretete és segítsége okán joggal kapta a „*legmagyarabb Habsburg*” nevet. Nélküle a reformkori küzdelmek, különösen az építmények tekintetében lényegesen szerényebb eredményeket ért volna el az ország, különösen Pest városa. Az 1776-ban született Habsburg József 52 éven keresztül töltötte be a nádori méltóságot. Bécsi kapcsolataira, tekintélyére, anyagi segítségére volt szükség ahhoz, hogy a Nemzeti Múzeum, a Széchényi Könyvtár, a Ludovika, a Városliget, a vasútvonalak, a Lánchíd, a Margitsziget parkosítása, a Magyar Tudományos Akadémia építése, a pesti árvízkarok enyhítése, az üldözött reformkori politikusok védelme, a színházak, közoktatási intézmények, múzeumok, egyletek, szalonok támogatása előbbre vigye hazánk ügyét. Magyarul beszélt, díszmagyarban járt, Budán és Alcsúton rendezkedett be.

„Habsburgnak született, de magyarként halt meg” – tartották róla már 1847-ben bekövetkezett halálakor a magyarok.

József nádor szobra Pesten, a róla elnevezett téren és síremléke a budai Várban

Batthyány gróf legfőbb törekvése, hogy egyesítse az ellenzéket. Egyévi munka után sikerült, amikor 1847. március 15-én megalakult az *Ellenzéki Párt*. Elnökévé Batthyány Lajost választották.

Gróf Batthyány Lajos, a miniszterelnök

V. Ferdinánd király 1848. március 17-én kinevezte az első független magyar kormány elnökévé Batthyány Lajost, aki a kor jeles és tehetséges politikusait kérte fel kormánya tagjainak.

Magyarországnak 1848 és 2023 között mintegy 70 miniszterelnöke volt, illetve van, akik a legkülönbélebb politikai rendszerek alatt töltötték be rövidebb-hosszabb ideig tisztségüket. Nem tudnánk felidézni őket, különösen nem a kormánytagokét.

Az egyetlen kivétel a *Batthyány Lajos vezette kormány*, amelyiknek minden tagja ismert az átlagos történelmi tudással rendelkező magyar előtt. Hiszen tagjait szinte kivétel nélkül a magyar történelem kiváló személyiségei között tartjuk nyilván.

A dombóvári Szigeterdő parkban álló szobrokat eredetileg 1927-ben avatták fel az Országház előtti téren. A szoboregyüttest 1951-ben a Rákosi korszakban lebontották, s kalandos úton, ha nem is semmisítették meg, de szétdarabolva, Dombóvárra került. Ennek a szoboregyüttesnek a pontos mását – mert ezek ott maradtak a Szigeterdő parkban –, állították fel újra a Kossuth téren 2015-től

A Batthyány kormány szoboralakjai visszakerültek eredeti helyükre, az Országház előtti Kossuth térre

A miniszterelnök folytatta korábbi tevékenységét, amikor nagy hangsúlyt helyezett a nemzetőrség és a hadsereg szervezésére, a gazdasági hiányosságok pótlására. Mindig kereste az udvar és a magyar kormány közötti békés megoldást, mindent megtett az alkotmányos rend fenntartásáért. Sokan ezért megalkuvónak, árulónak tartották, nem látva azt, hogy mindent megtett a hazájáért.

Batthyány Lajos és Deák Ferenc küldöttség élén Bécsbe látogatnak, hogy tárgyalásos úton megelőzzék Jellasics Magyarországra támadást

Nem került ellentmondásba saját magával, politikájával, amikor Jellasics horvát bán, Bécs támogatásával 1848. szeptember 11-én megtámadta Magyarországot. Batthyány lemondott kormányfői tisztéről. Batthyány, látva a kudarcot, országgyűlési mandátumáról is lemondva, 1848. október 3-án visszavonult ikervári birtokára.

Visszavonulása után néhány nappal azonban jelentkezett a Vas vármegyei felkelőknél, hogy harcolni kíván. Egy összecsapásban leesett a lováról és karsérülést szenvedett.

A császári udvar a pákozdi vereség után egyezkedni próbált. A magyarok küldöttségét, amelyik 1849. január 3-án érkezett Bicskére, Windischgratz főtábornok fogadta. Kiderült azonban, hogy az osztrák vezérkar Batthyányt, mint a lázadó magyarok volt kormányfőjét, nem fogadhatja. Deák Ferenc és társai úgy döntöttek, hogy ennek ellenére tárgyalnak a teljhatalmú megbízottal. Eredményt nem értek el, Bécs feltétel nélküli megadást követelt a magyaroktól.

Deák intésére, barátai aggodalmára nem hallgatva, hogy meneküljön el, csak annyit mondott Batthyány: „Néhány hitvány börtönév után csak nem leszek szökevény.” Batthyány Pesten sógoránál, a Károlyi-palotában tartózkodott, amikor

még 1849. január 8-án éjjel letartóztatta az osztrák katonai rendőrség. Innen a budai Várba vitték a Helytartótanács épületébe, ahol 1849. április 23-ig őrizték.

Batthyányt a pesti Károlyi-palotában tartóztatták le. A jelenetet az épület külső falán látható dombormű ábrázolja. Károlyi Györgyöt, sógorát bebörtönözték és csak súlyos váltságdíj fejében engedték szabadon. Később, Haynau ebben az épületben rendezte be a főhadiszállását

Gróf Batthyány Lajos mellszobra Szegeden, a Nemzeti Emlékcsarnokban. A miniszterelnök egész alakos szobra Budán, a róla elnevezett téren áll

Gróf Batthyány Lajos, az első szabadon választott, független magyar miniszterelnök a szabadságharc idejét végig osztrák fogságban töltötte. *Hegyesy Péter* királyi ügyész állította össze a koholt vádpontokat. A bécsi apparátus alantas módszerére jellemző, hogy a vádpontok egyeztetésére 1849. február 12. és március 26. között tíz alkalommal kellett megjelenni Batthyánynak néhány bürokrata előtt.

Gróf Batthyány Lajos kivégzése

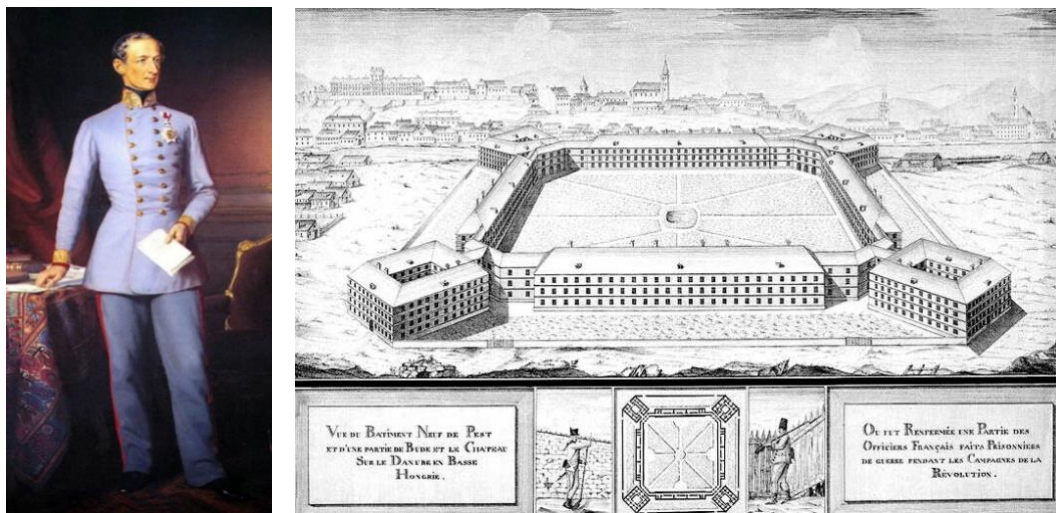
A kivégzés főszereplői, az első magyar miniszterelnök halálának engesztelhetetlen főszereplői: *Ferenc József, Haynau, Schwarzenberg, Kempen.*

Ferenc József fiatal korában, 1851-ben, a Császári-Királyi Hadsereg tábornagy i egyenruhájában (Eduard Klieber – wikipédia)

Haynau tábornagy 1849-ben (Josef Kriehuber litográfiája – wikipedia)
Emlékhely Londonban azon a helyen, ahol Haynaut, az „osztrák mészáros” a sörgyári munkások kizavarták a gyárból, ahova látogatóba érkezett

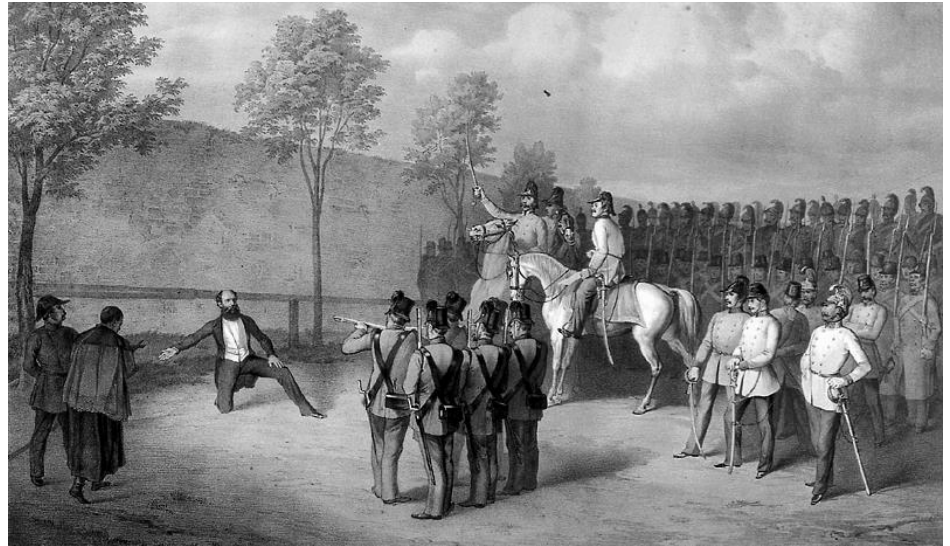
A „tanúvallomások” és kihallgatások után a haditörvényszék 1849. augusztus 16-án *Olmützben* ült össze, ahol a gróftól vagyonának elkobzására és börtönbüntetésre ítélték. *Felix Schwarzenberg*, a német-cseh származású arisztokrata, aki 1848-1852 között az Osztrák Császárság miniszterelnöke és külügyminisztere, másként gondolta. A miniszterelnök a bécsi udvarral együtt a kötélt általi kivégzést határozta el, de a végső döntést Ferenc József kezébe adták. A bosszúra éhes császár nem kegyelmezett. Batthyányt visszazállították Pestre, ahol a döntés joga a császártól Haynauhoz került. A hóhér a császár akaratát ismerve, nem sokat töprengett. 1849. október 3-án jóváhagyta a halálos ítéletet.

Schwarzenberg herceg, Ausztria miniszterelnöke (wikipédia).

A pesti Újépület, aminek helyén ma a Szabadság tér helyezkedik el (Coquereau tusrajza)

Az ítélet ismeretében Batthyányt felesége meglátogathatta a börtönben. *Zichy Antónia* egy kis tört csempészett be férjének, aki súlyos sebeket ejtett a nyakán, de nem halt meg. A nyakán keletkezett sérülések miatt az ítélelhozók a kötél általi halált kénytelenek voltak golyó általi halálra változtatni. Ahogy az egy katonatiszthez illik, s nem az akasztás, amit köztörvényes bűnözők ellen szoktak alkalmazni, a megalázás jeleként. A kerület katonai parancsnoka, *Johann Kempen von Fichtenstamm* altábornagy döntött az agyonlövésről, pedig felfüggeszthette volna a kivégzést az adott körülmények között. Ezt az embert 1863-ban Pest város díszpolgárává választották.

*Batthyányné Zichy Antónia, aki visszaemlékezéseiben leírta, hogy órákon át fogták egymás kezét, így búcsúztak el egymástól. A grófot október 6-án estefelé izgatószerrel olyan állapotba hozták, hogy a saját lábán ki tudott menni a vesztőhelyre, ahol megnyugodott, amikor látta, hogy nincs akasztófa az Újépület udvarán. A miniszterelnök fél térdre ereszkedett, s azt kiáltotta:
„Éljen a haza! Rajta, vadászok!”*

Az Újépületből a holttestet a család a pesti ferences templom kriptájában rejtette el. Innen 1870. június 9-én, de ekkor már a nemzet gyászától kísérvé, a Kerepesi temetőbe szállították át. Az ideiglenes sír fölé 1874-ben emeltek díszes síremléket, ami ma is látható Kossuth, Deák és számos más jeles reformkori nagyság mauzóleumának szomszédságában.

Deák Ferenc (1803-1876)

A „*haza bölcse*”, ahogy a Batthyány-kormány igazságügy miniszterét ismeri a legtöbb magyar. A Deák család gyökerei a ma Szlovéniához tartozó *Zsitkócra* vezethetők vissza. A család első birtokait az ország délnyugati vidékén kapta, a mai Zala vármegye szomszédságában. Deák Ferenc a Zala vármegyei *Söjtörön*

született 1803. március 23-án, s 72 éves korában, *Budapesten* halt meg 1876. október 17-én. Szíve azonban mindig Zalához húzta, zalai kötődését mindig is hangoztatta. Söjtör mellett a másik zalai falu, ahol élete egy részét leélte, *Kehida*. Deák Ferenc kiemelkedő jogász, a jog tudományát a legmagasabb szinten művelte, ezért illették a „*nemzet prókátora*” jelzővel is.

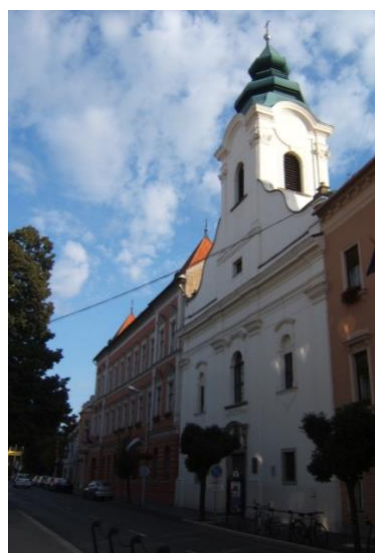
A söjtöri szülőház. A Deák család címere. A kezében tollat tartó kéz az „íródeák” jelentésre utal. A másik, harcos kéz buzogányt tart

Édesapja *Deák Ferenc* kehidai földbirtokos, járási főszolgabíró, majd megyei táblabíró. Édesanyja, *Sibrik Erzsébet* Vas megyei birtokos családból származott. Amikor 1803. október 17-én *Ferenc Antal* megszületett, édesanyja a szülés után kis idővel meghalt. Az édesapa nem tudta feldolgozni felesége halálát. Néhány nappal korábban temette el édesanyját, *Hertelendy Annát*. Elhagyta családjával együtt a söjtöri házat és Kehidára költözött. A kis Ferencet nem vitte magával, mert ha ránézett, felesége halála jutott eszébe. A gyermeket *Deák József*, id. Deák Ferenc öccse vette magához, aki vállalta a gyermek nevelését.

A kehidai kúria a 19. század közepén

A kis Ferenc életének első öt évét magányosan, rideg körülmények között töltötte. Nem ismerte az anyai szeretetet, apja rá sem nézett. Ekkor lett élete része a fafaragás, amivel kitöltötte idejét. A kis Deák nyolcéves korában kezdte el gimnáziumi tanulmányait Keszthelyen, a premontrei rendnél. Az 1812/13-as tanévet már Pápán végezte, a bencés rendiek gimnáziumában. Tanárai Deákot hanyagnak, engedetlennek írták le, iskolaváltásai is ennek tudhatók be. Képességei azonban évről évre egyre jobban megmutatkoztak. Deák sokoldalú tehetségét egyik tanára megjósolta, hogy „*nagy ember lesz egykoron*”.

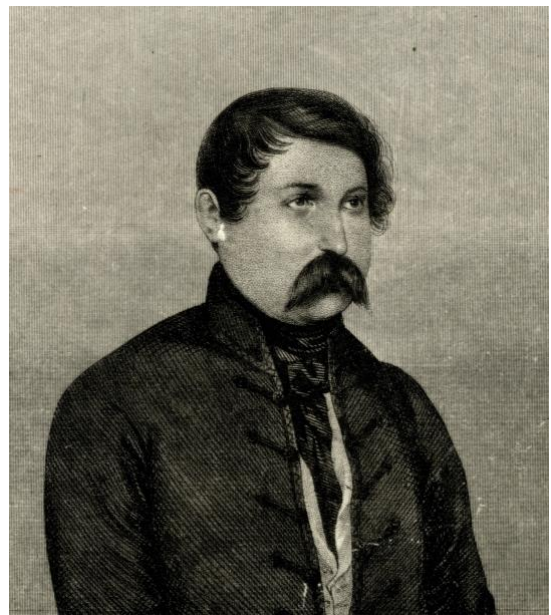
A tíz-tizenöt éves Deák a keszthelyi és pápai gimnáziumok után már Nagykanizsán végezte tanulmányait, ahol már kitűnő eredményt ért el

Jelentős állomás volt Deák életében Győr, ahol a jogi akadémiát végezte. Itt a diáktársai zömmel német anyanyelvűek voltak, de a fiatal jogász tanuló egy szót nem tudott németül. Egyszer azt vették észre diáktársai, hogy Deák folyékonyan beszél a nyelvükön. Pusztán hallás után, amikor társai egymás között beszélgettek, elsajátította tőlük a német nyelvet. A győri jogi akadémián kezdődtek el a nyilvános jogi viták, amikben Deák verhetetlen volt. Kis idő múlva a megye jeles jogtudósaival szemben is győztesen került ki az érveléseivel.

Győr reformkori látképe, amilyennek a 14 éves Deák is láthatta

A jogi végzettség megszerzése után ügyvédi vizsgát tett. 1821-ben végezte el a *Győri Királyi Jogakadémiát* s ezt követően Zala vármegye szolgálatában kezdte meg jogi tevékenységét. Győrből útja Kehidára, a családi birtokra vezetett. Itt bátyjával, *Deák Antallal* az őket szinte anyjukként szerető, nevelő nővérüknél laktak. *Deák Klára* éppen 1821-ben ment feleségül *Oszterhueber Józsefhez*, akivel szintén jó kapcsolatot ápolt Deák Ferenc. 1822 őszén Pestre költözött, itt kezdte el jurátusi éveit. Hajtotta a tanulási vágy, s nem vett részt társai gyakran hangos és éjszakába nyúló mulatozásaiban. Bekapcsolódott viszont a pesti szellemi életbe, tagja lett a *Kisfaludy Károly* körül gyülekező *Aurora* körnek. Számos értékes és jó baráttra tette szert. Többek között *Vörösmarty Mihállyal* kötött egy életre szóló barátságot.

A Vadászkiirt vendégfogadó Pesten a Kishíd utcában. Deák ebben lakott az 1820-as években. Deák Ferenc első ismert képe. A litográfia a pályakezdő zalai alügyészt ábrázolja az 1830-as években

Deák 1823. december 19-én kitűnő eredménnyel letette az ügyvédi vizsgát. Kiváló szónok volt, megismerte a magyar jogrendszer útvesztőit, folyékonyan beszélt latinul, s átlag feletti műveltséggel rendelkezett. Családja nem volt, s ha történt is kísérlet arra, hogy megnősüljön, akkor csak egyetlen név merül fel, *Inkey Karolináé*. Ne gondoljunk azonban arra, hogy került volna a hölgyek társaságát, sőt kedvence volt alkalomadtán a lányoknak, asszonyoknak, kiváló szórakoztató, anekdotázó tehetsége okán.

Pestről hazament Zalába. Pályafutása elején kijelentette, hogy pénzért, fizetésért nem fog elvállalni semmiféle hivatalt, mert nem kötelezi el magát senkinek. Függetlenségét a kehidai birtok szerény jövedelme biztosította. Nem törekedett sem politikai, sem hivatali babérokra, de tudása, pótolhatatlan szakértelme mégis magasra emelte.

Politikai karrierje – mint oly sok más országvezetőé – az 1832-1836-os pozsonyi diétán kezdődött. *Zalabéri Horváth János* Zala vármegye első alispánja volt az országgyűlési képviselő, s míg Pozsonyban tartózkodott, megbízta Deákot, hogy távollétében helyettesítse őt az alispáni székben. Zala követe volt a testvére, Deák Antal is, aki azonban 1833-ban megbetegedett, s ezért lemondott követi tisztségéről. Helyette öccsét, Deák Ferencet választották meg 1833. április 15-én Zala megyei képviselőnek. Első beszédét már május 6-án elmondta, s ezt követően rövidesen elismert vezére lett a követek házának. A rendi ellenzék számított képességeire, s jó barátja lett *Wesselényi Miklósnak, Kölcsey Ferencnek, Klauzál Gábornak*. A képviselőházban a nemesség egyenrangú tagja lett. Szerénysége, tudása, a haza iránti elkötelezettsége miatt senki sem irigykedett rá, nem láttak benne törtető karrieristát. Nem akart sem vezér, sem diplomata, sem író lenni, csak szolgálni akarta a hazát. A Deák Mauzóleumra vésett szövege is ezt igazolja: *„Kockáztathatunk mindent a Hazáért, de a Hazát kockáztatni semmiért nem szabad.”*

*Deák Ferenc 1830 körül (Josef Kriehuber litográfiája).
A kehidai birtok központja, a Deák-kúria, ami ma Deák emlékmúzeum*

Deák politikája kizárólag a szó erejében rejlett, más eszközt nem volt hajlandó alkalmazni sem a politikában, sem a polgári perekben. A diétákon a rendi-sérelmi politika eszközeivel érvelt a reformok mellett. A polgári életben pedig olyan pert is vállalt, ami igaz, hogy végül halálbüntetéssel végződött, de azt akarta bemutatni, hogy döntő bizonyítékok nélkül nem lehet ítéletet hozni.

Deák és követtársai, Wesselényi Miklós, Csányi László, gyakran találkoztak 1830-1847 között Balatonfüreden. Deák Ferenc 1842-ben beterjeszti büntetőtörvény javaslatát (Feszty Árpád falfestménye)

Minden fontos kérdésben, ami a reformországgyűléseket foglalkoztatta, megszólalt és hiteles, az ügyeket előbbre lendítő beszédeivel vívta ki társai elismerését. Szólt a *vallásról, a jobbágycédről, a magyar nyelvről, a hitbizományokról, Erdélyről, a szólásszabadságról, az úrbéri törvényekről, az úriszék korlátozásáról, a vagyonbiztonságról*, s minden másról, ami a reformok ügyét illette. Ha kellett, védte a perbe fogott Wesselényit, de az egyszerű közembereket, ha nem volt bizonyított az ítélet fölötté. A Deák által megfogalmazott sérelmi feliratot a felsőtábla 17 alkalommal utasította vissza, de nem adta fel.

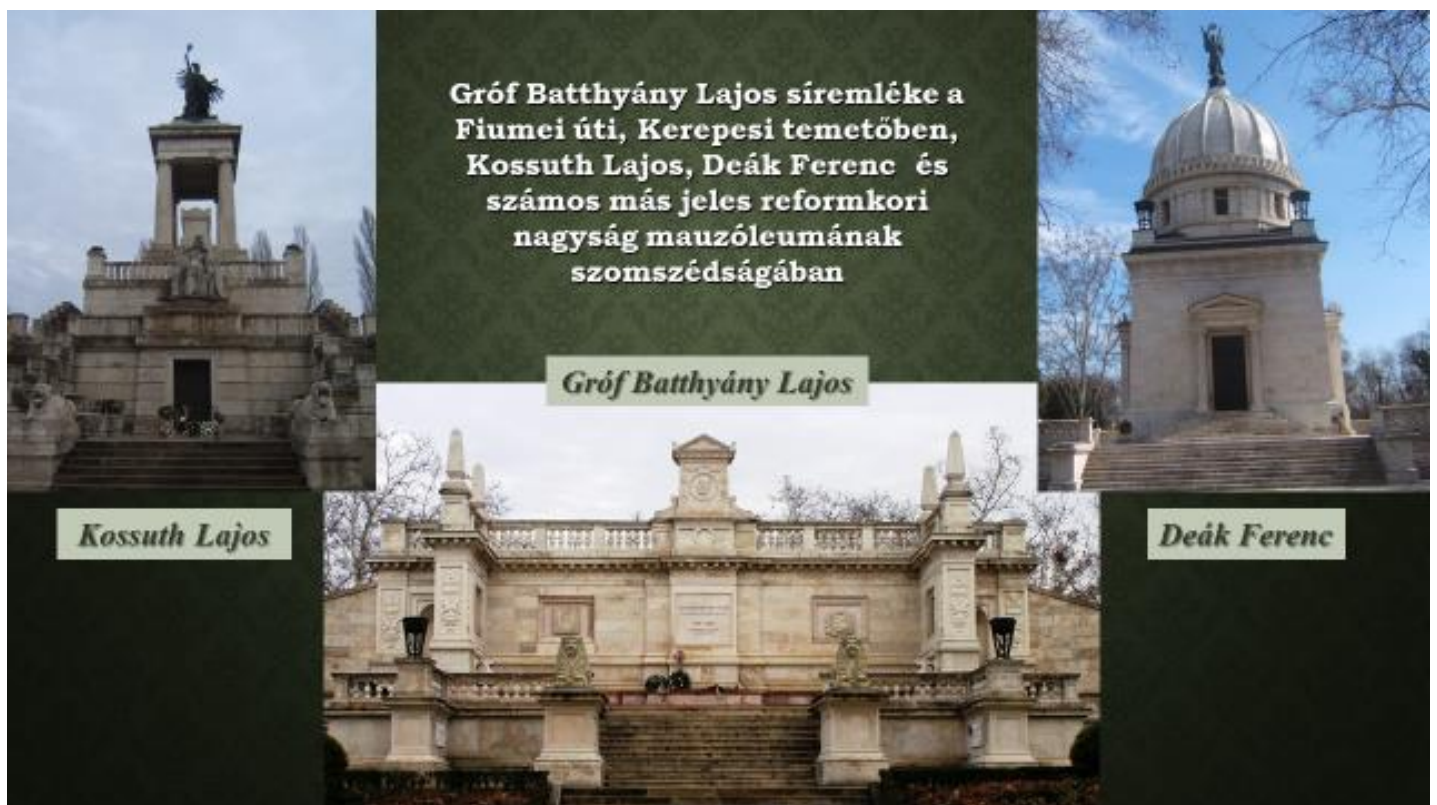

Deák Ferenc, akit az Akadémia 1837. november 23-án választott tiszteleti tagjává. Deák 1848-ban a Batthyány kormány igazságügy- minisztere lett. Báró Eötvös József író, politikus, az ellenzék egyik vezéralakja, Deák követője lett

Deáknak főszerepe volt az 1848. április 11-én kiadott áprilisi törvények megszövegezésében. Batthyányival együtt ő is lemondott, de tagja maradt az országgyűlésnek. Megfogalmazta azt a Bécsnek szóló bátor feliratot, ami azt tartalmazta, hogy amíg ellenség tartózkodik Magyarország földjén, addig az *1848-as törvényeken* nem lehet változtatni. Hivatkozva a király (V. Ferdinánd) szentesítette törvényre.

Amikor 1849. januárjában küldöttséget vezetett Bicskére, ahol az osztrák vezérkarral tárgyalt a törvények betartásáról, s ennek semmi foganatja nem lett, akkor vonult vissza a politikától. Először Pestre, majd Kehidára ment. Többször is megpróbált az új fővárosba, Debrecenbe eljutni, de az osztrák katonaság ezt minden esetben megakadályozta. 1849-ben őt is a hadbíróság elé idézték, de aztán elengedték. Ezt követően visszautasított minden bécsi kezdeményezést, amikor be akarták vonni a Habsburgok a jogalkotásba.

Élete munkájának másik jelentős szakasza az 1867-ben létrehozott kiegyezés, amiben Deák kulcsszerepet játszott, de ez már egy újabb fejezete a magyar történelemnek.

(Folytatjuk)

Bánhegyi Ferenc